

Jakab elbeszélése.

Jakab elbeszélése, a mint az ma előttünk áll, nagyobb részében a második század közepe táján keletkezett. E művet a 2. és 3-ik század keresztyén gyülekezeteiben szívesen olvasták s még a későbbi századokban is ha nem is a kanonikus, de az olvasásra érdemesnek ítélt iratok közé sorolták. A középkoron át teljesen letűnt a felszínről, s csak Postel Vilmos († 1581) fedezte fel s adta azt ki újra. Ő adta neki a *Protevangeliium Jacobi* nevet, azért, mert csakugyan a Megváltó megjelenéséről és működéséről szóló evangélium előtt történt eseményekre, nevezetesen Jézus anyjának, Máriának a születésére, neveltetésére, majd asszonynyá és anyává lételére s a kis Jézus csecsemő korára igyekszik világot deríteni.

De *Protevangeliium* ez azért is, mert állítólag összes evangéliumainkat megelőzte. Maga a szerző mondja a 25. fejezetben, hogy akkor írta ezt a művét, a mikor a Heródes király halálakor beállott zavargások lecsillapodtak. A zavarok alatt Jakab, a szerző, a pusztában húzta meg magát. Aztán a mint Jeruzsálembe visszatért azonnal megírta e munkáját. Hogy itt csakis Nagy Heródesről lehet szó, a ki Kr. e. 4-ben halt meg, s a ki alatt (valószínűleg 6-ban a mi időszámításunk előtt) Jézus is született, ezt nemcsak az összefüggés mutatja, a mely más Heródes felvételét egyenesen kizárja, hanem a zavargásra való utalás és az elbeszélt események határpontja is. Nagy Heródesnek az élete a bethlehemi gyermekirtás után, a minek történetiségében semmi okunk sincs kételkedni, nem soká terjedhetett. E szerint tehát Jakab az ő munkáját még Jézus gyermekkorában írta volna meg. De maga a mű befejezése, a Jézusra vonatkozó doxologia is bizonyítja, hogy különösen mai terjedelmében és formájában, a Jakab elbeszélése mindjárt Jézus gyermekkorában nem keletkezhett. Már csak azért sem, mert bizonyos dolog, hogy e műben három elbeszélés van egybeolvasztva, nevezetesen 1—10. fejezetig Mária születése és neveltetése; 11—21-ig Jézus születése és 22—25. Zakariás története. Ezt a munkát tehát Nagy Heródes idején

nem irhatták. De még az sem valószínű, hogy legalább egy része már a mi kanonikus evangéliumaink előtt készen volt. Az meg éppenséggel lehetetlen, hogy ez lett volna Máténak és Lukácsnak is a forrása¹⁾). Szerzőnk a mi kanonikus evangéliumainknak is alapjául szolgáló valamely írásos feljegyzésen kívül a még akkor gazdagon csergedező szóhagyományból is merített. Többet azonban ingadozó feltevések nélkül nem is mondhatunk.

A szerző magát egyszerűen Jakabnak nevezi s jeruzsálemi lakosnak mondja. Ebből s azon körülményből, hogy nagyon is bizalmas természetű dolgokat beszél el, s hogy ép a bethlehemi úton történt csodás jelenségeket feltűnő részletességgel rajzolgatja, sokan arra a következtetésre is hajlandók, hogy az a Jakab nem más, mint az Úrnak a testvére, a jeruzsálemi gyülekezet feje, Jakab levelének is írója. Igen, de ezt a feltevést kizárja előbb is az, hogy a kanonikus evangéliumok szerint Jézus volt a legidősebb a testvérek között, továbbá, hogy ez a mű ép a zsidó viszonyok és intézmények dolgában olyan tévedéseket mutat, a melyek az ő szerzőségét egyenesen kizárják. Aki ezt a művet írta, annak Bethlehemről, Jeruzsálemről, ezek egymástól való távolságáról, a templomról, annak berendezéséről és a benne folyt életről fogalma sem volt. Nem tudja, hogy a jeruzsálemi templomban nem lehetett nőnek lakni, annál kevésbbé ott felnevekednie, nem ismeri mi a különbség a főpap és a többi pap között, nem tudja, mi volt a Keresztelő atyja és különösen, hogy mi volt az ő papi teendője. Origenes szerint egyptomi volt e mű szerzője. De bárki volt is, inkább pogány eredetűnek kellett lennie, mint zsidónak, mert különben ennyi s ilyen vaskos tévedést nem követett volna el.

A szerzőnek a szóbeli elbeszélésen kívül még írott források is állottak rendelkezésére. Ezt bizonyítja elsőbb is a kanonikus evangéliumokkal való egyezése. Azt semmikép sem lehet bebizonyítani, hogy szerző akár Mátét, akár Lukácsot használta volna. Mert ha igen, akkor a tőlük való eltérést nem lehet érteni. Már pedig ez az eltérés oly sok és annyira lényegbe vágó, hogy azt másként megérteni nem lehet, mint csakis úgy, hogy szerzőnknek a kanonikus evangéliumokkal közös eredeti feljegyzés állott rendelkezésére. Feljegyzést, tehát írásos forrást kell mondanunk azért, mert másként a sokszorú szövegegyezés megmagyarázhatatlan. Ez az írásos forrás valószínűleg zsidó nyelvű volt, a mit a

¹⁾ Lásd Conrady L. Die Quelle der kanonischen Kindheitsgeschichte Jesus. Göttingen 1900.

sok hebraismus igazol. Magában foglalta pedig mindazokat a részeket, a melyek Mátéval, Lukácsal, Jakab elbeszélésével és a vele rokon más gyermekségi evangéliumokkal közösek. Ennek az anyagnak az előadását azonban mindenik szerző megtoldotta vagy alakította a szóban élő hagyomány anyagával. Innét érthetjük azután a három (és a velük rokon többi) elbeszélés egyezését és eltérését.

Szerzőnk Máriára vonatkozólag két elbeszélést is ismert. Az egyik a tizenkét éves korig történt eseményeket mondotta el, a másik a férjhez menetel után történeteket. E két elbeszélést azonban szerzőnknek nem sikerült egészen simán összeforrasztania, a mit mutat nemcsak a 12—16 év közt történt dolgok elbeszélésének hiánya, hanem az is, hogy a templom függönyének készítésére vonatkozó részlet nincs a maga helyén, a lánykor eseményei között.

Zakariás legendáját is külön forrásból vette a szerző, és eredetileg nem tartozott a Mária történethez. Ezt bizonyítja egyrészt az, hogy a mű címe alá semmikép sem illik, másrészt meg, hogy a Zakariásra vonatkozó elbeszélések nagyon is otthonosak voltak az első századok keresztyén hiveinek mondakörében,¹⁾ s így bizonyosan azért csatolták ez elbeszéléshez, mert a mikor a kis János bujdoklásáról szóltak, a kegyes néplélek szinte önkénytelenül is megkivánta az apa megható sorsának az elbeszélését is.

A mű célja az, hogy a Jézus természetfeletti és szeplőtelen fogantatásának ép a második században sokat vitatott tényét megvédelmezze. E megvédelmezés, sőt megerősítés érdekében emeli ki Máriának nemcsak szeplőtelen fogantatását és szülését, hanem örök szüzességét is. Itt látjuk első ízben erőteljesen kiemelve a Mária ígéreten alapuló születését. Persze ez még itt csakis Jézus miatt történik, de a mű ezzel akaratlanul is a Mária-kultusz kifejlődésének megindítójává lett. S ma ép az adja meg az ezzel való foglalkozás alkalmosságát, hogy a mikor a róm. kath. egyház Mária szeplőtelen fogantatásának és születésének ujkeletű dogmáját oly nagy hangosan ünnepelteti, nem árt, ha közelebbről megismerjük, miféle alapokon nyugszik ez a dogma és az e dogmában jelentkező hit. Természetes, hogy az első századokban a Jakab elbeszéléséhez hasonló tartalmú, célzatú és jellemű művek nem voltak ritkák, de ezek tipikus példánya s részben alapja is a Jakab elbeszélése volt. Ez alapította meg az Anna és Joákim szentek emlékűnnepét is. Sokszor hivatkoztak rá a házasságkötések alkalmával is,

¹⁾ lásd A. Berendts, Studien über Zacharias-Apokryphen und Zacharias-Legenden. Leipzig 1895.

mert Mária és József itt rajzolt viszonyában mutatták be a keresztyén házias élet eszményét. Ezért is első sorban ezt az elbeszélést mutatjuk itt be olvasóinknak.

A munkát eredetileg görögül írták meg s e nyelven ma 35 codex áll rendelkezésünkre. Ezeken kívül syr, örmény, latin, angol, német, francia és részben szláv fordításokban is megvan a szövege. Fordításom Tischendorf Evangelia apocrypha. Editio altera. Lipsiae 1876. című munka alapján készült.

A munka így hangzik:

Az istenszüdő szent Máriának, Jézus Krisztus szentséges anyjának születése.¹⁾

Izrael 12 törzsének története²⁾ szerint volt egy Joákim nevű igen gazdag ember, a ki áldozatait kétszeresen hozta meg, mondván:

— A fölösleg legyen az egész népé, az én bocsánatomért szóló pedig legyen az Úré az én engesztelésemmre.

Elérkezett pedig az Úrnak nagy napja³⁾ és Izrael fiai meghozták áldozataikat. Szembe került vele Ruben, és így szólt:

¹⁾ A cím nagyon változó. Ez a cím az E codexből való (XI. század.) Cod. C: Elbeszélése és története annak, hogyan született a szentséges istenszüdő a mi üdvösségünkre. (X. század.) Cod. O: Történeti elbeszélés a szentséges istenszüdő és örökszűz Mária fogamzásának és születésének megmutatására. (XI. század.) Cod. A: A szent apostolnak, Jeruzsálem első püspökének, az Isten testvéreinek, Jakabnak elbeszélése a szentséges istenszüdő s örökszűz Mária születéséről. (X. század.) Cod. G: A szent Jakab történeti elbeszélése annak megmutatására, mikép történt az istenszüdőnek a születése és az ő jegyeséről Józsefről. (XII. század.) Cod. H: Régi történet, melyet valami Jakab nevű régi ember írt össze az igazságos Józsefre és Máriára vonatkozólag a Krisztus származásáról. (XV. század.) Cod. D: Az Isten testvéreinek Jakabnak a szentséges istenszüdő születésére vonatkozó története. (1068-ból.) Cod. Fb.: Jakabnak a szentséges istenszüdő születésére vonatkozó története. (XI. század.) Cod. B: A szentséges istenszüdő születésére vonatkozó történeti elbeszélés, a melyet az Úr testvére Jakab írt. (X. század.) Cod. P: A szent és dicsőséges apostolnak, Jeruzsálem püspökének Jakabnak a szentséges istenszüdő királynőnek születésére vonatkozó története. stb.

²⁾ *ἔν ταῖς ἱστορίαις*, nagyon vitás az értelmezése. és a vonatkoztatása is. Sokan a 12 törzs registerére vonatkoztatják. Eltekintve attól, hogy ezt nem ismerjük, aligha tehető fel, hogy az a register életrajzi adatokat is tartalmazott volna. Ezért inkább csak általában krónikaszerű történetet kell rajta értenünk

³⁾ *ἡμέρα κυρίου* mindig a végítélet napja. Itt azonban valamely ünnepnapra vonatkozik. v. ő. 2. fejt.

— Nem illik neked előbb hoznod meg az áldozatokat, mert te nem támasztottál magot Izráelben.

Joákim pedig nagyon elszomorodott és elment a nép 12 törzstáblájához, mondván:

— Megnézem Izráel 12 törzsének tábláját, ha vajjon csak én magam nem támasztottam-e magot Izráelben?

S kutatta és úgy találta, hogy minden igaz támasztott magot Izráelben. És rágondolt Ábrahám patriarkára, hogy neki az utolsó napon ¹⁾ adott az Isten fiat, Izsákot. És nagyon elszomorodott Joákim és nem mutatkozott a felesége előtt, hanem a pusztába vonult, ott felütötte a sátrát és negyven napon és negyven éjen át bőjtölt, mondván magában:

— Addig le nem megyek se enni, se inni, a mig meg nem szán engem az én Uram Istenem, és az imádság lesz ételem, italom.

A felesége Anna két panaszt kesergett és két sóhajt sóhajtott, mondván:

— Siratom özvegységemet és siratom meddőséggemet!

A mikor pedig eljött az Úrnak nagy napja, így szólt a cselédje, Judit:

— Ugyan meddig gyötröd a te lelkedet?! Ime eljött az Úrnak nagy napja, nem illik szomorkodnod, hanem vedd fel

1. Mária szüleiről s azoknak magtalanóságáról semmi-féle történeti adatunk nincsen. Ez a monda nagyon is tervszerűnek látszik. Az első szakaszban szerzőnk csak azt akarja kiemelni, hogy Joákim, a ki nemcsak minden földi jóval bővelkedik, hanem még kegyességben és a szegények segítésében is kivált, mennyire bánkódik magvaszakadásán. A zsidók szemében a gyermektelenség mindig Isten büntetése volt. Mikor Joákim a törzsek táblájához ment, azért nem talál azon egyetlen magtalan igazat sem. Ebből tehát látja, hogy ő nem tartozik az igazak közé. Ezért vonul ki bánatában a pusztába, a hol Mózes, Illés, Dániel példája szerint ő is negyven napon át bőjtöl.

¹⁾ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ az újszöv. nyelvhasználatban szintén határozott jelentésű. Itt azonban szerzőnk csak azt akarja vele mondani, hogy Ábrahám életének oly szakában történt a fiú adása, a melyet az utolsó napnak lehetett már tartani.

ezt a fejszalagot,¹⁾ a melyet nekem a gazdasszonyom adott, s a melyet, mert nagyon uras,²⁾ nekem, cseléd létemre nem illik felvennem.

— Távozz tőlem, mondá Anna, ilyet sohase tettem, mégis nagyon megalázott az Úr! Hátha valami gazficzko³⁾ adta ezt neked és bűnöd részesévé akarsz engem avatni?!

Judit így szólt: Mi gonoszt kívánnék én még neked, mikor az Úr elzárta méhedet, hogy ne adjon neked gyümölcsöt Izráelben!

És Anna nagyon elszomorodott, lerakta a gyászruháit, megmosta a fejét,⁴⁾ felvette a menyasszonyi ruháját és a kilenczedik órában⁵⁾ lement a kertbe járkálni. És meglátva egy borostyánfát, alája ült és az Úrhoz imigyen fohászkozott:

— Atyáink Istene, áldj meg engemet és hallgasd meg az én könyörgésemet: a mint megáldottad Sárának a méhét és adtál neki fiat, Izsákot!

3 És az égre tekintve, madárfészket látott a borostyánfán, és így kesergett magában:

Jaj nekem, ki nemzett engemet?!

Miféle méh hozott világra engemet?

2. Anna, úgy látszik, nem tudta, hol a férje, mert özvegynek hiszi magát. Cselédjének bizalmaszkodása elkedvetleníti, a beszélgetés végén tett megjegyzése pedig elkese-ríti, úgy, hogy kimegy a kertbe elpanaszolni bánatát. Ekkor ő is az Úrnak ugyanazon kegyelmére gondol, a melyre a férje, csakhogy ő Sáráról emlékezik meg.

3. Anna panaszdala a zsidó párhuzamos versek formáját mutatja. Egyenletes rythmusokkal és visszatérő refraine-kkel fejezi ki az egyszerű gondolatot. De ép ez az egyszerűség adja meg a szépségét. A zsidóság gondolatvilágának teljesen megfelelő a termékenység értékének s irigylésre méltó voltának a kiemelése. Valósággal költői gondolat, hogy egy madárfészkek mégpillantása indítja Annát e panaszkodásra.

¹⁾ κεφαλοδέσμιον.

²⁾ χαρρακίηρα έχει βασιλικόν.

³⁾ πανούργος.

⁴⁾ A bőjtölés, gyász, bánat külső jeleiről lásd Jesaiás 58, s. Máté 6, 16–18.

⁵⁾ A zsidó a napot napkeltétől illetőleg napnyugtától számította. Így zsidó számítás szerint a kilenczedik óra a mi d. u. 3 óráknak felel meg.

Mert átokká lettem ¹⁾ én Izráel fiai előtt!
 Megcsúfolnak és kinéznak az Úr templomából!
 Jaj nekem, kihez lettem én hasonlónak?!
 Nem az égnek madaraihoz lettem hasonlónak,
 Mert az égnek madarai is termékenyek előtted, óh Uram!
 Jaj nekem, kihez lettem én hasonlónak?!
 Nem a földnek vadaihoz lettem hasonlónak.
 Mert a föld vadai is termékenyek előtted, óh Uram!
 Jaj nekem, kihez lettem én hasonlónak?!
 Nem ezekhez a vizekhez hasonlítok én,
 Mert ezek a vizek is termékenyek előtted, óh Uram!
 Jaj nekem, kihez lettem én hasonlónak?!
 Nem ezen földhöz lettem én hasonlónak,
 Mert még ez a föld is meghozza gyümölcsét idején,
 És dicsőít Tégedet óh Uram!

4. És ime az Úr angyala ²⁾ lépett hozzá, azt mondván neki:

— Anna, Anna, meghallgatta az Úr a te kérésedet: foganni és szülni fogsz és a te magodról beszélni fognak az egész világon ³⁾

— El az én Uram, Istenem ⁴⁾ — mondá Anna, — hogy ha szülni fogok, akár fiat, akár lányt, az én Uram Istennek adom azt ajándéknak és neki fog szolgálni egész életén át.

4. Mialatt Annának jelenése volt, azalatt Joákimnak is megjelent az angyal. Hasonló párhuzamos jelenést Ap. Csel. 9-ben is találunk, hol Saulnak és Anániasnak szintén egy időben van látomása. Joákim persze mit sem tud az Annával történetéről, azért két emberével üzeni meg az érkezését. Az isteni ígéret felett való örömét s érte való háláját azzal mutatja ki, hogy Istennek s az ő szolgálóinak és népének egész nyáját áldoz fel.

¹⁾ 5 Mózes 21, 23. Gal. 3. 13.

²⁾ ἄγγελος κυρίου az Ó T-ban mindig az isteni kijelentés követője, sokszor egyenesen magának Istennek megszemélyesítése. A többi angyaltól teljesen el van különítve, de szerzőnk később Gáborral azonosítja.

³⁾ Mert az Ábrahám-nak adott ígéret Mária gyermekében, mint Messiás-ban telik be.

⁴⁾ Esküforma, v. ö. Birák 8, 19. Rúth 3, 13. Voltaképp így kellene fordítani: „Amilyen igaz, hogy az Isten él,“ vagy „Az élő Istenre“. Az ilyen természetű ígéret és fogadalom különben gyakori volt.

S íme két küldött¹⁾ érkezett, akik azt mondták neki:

— Íme a te férjed Joákim jön az ő nyájaival. Mert az Úrnak angyala szállott hozzá s azt mondá: „Joákim, Joákim, meghallgatta az Úr a te kérésedet, menj le innét, mert meglásd a te feleséged, Anna, foganni fog méhében.“

Joákim lement, pásztorait összehívta s mondá:

— Hozzatok ide nekem tíz darab tiszta és ép bárányt s legyenek az én Uram Istenemé. Aztán hozzatok ide nekem tizenkét hízott borjút s legyenek a papoké meg a tanácsé. Száz bakot meg az egész népnek.

S akkor megjött Joákim az ő nyájaival és Anna az ajtóban állott. Amint pedig megpillantotta a közelgő Joákimot, odafutott, nyakába borult, mondván:

— Most már tudom, hogy az Úr Isten engem nagyon megáldott; mert lám, az özvegy nem özvegy többé, s a ki gyermektelen vagyok, foganni fogok.

És Joákim az első napot otthon töltötte.

5. Másnap azután felhordta ajándékait, azt gondolva magában: Ha az Isten megkönyörült rajtam, megmondja azt nekem a pap homlokdsze.²⁾ Joákim meghozta áldozatát és

5. Joákim gondolkozása teljesen megfelel ama zsidó felfogásnak, hogy minden baj, szerencsétlenség, csapás, tehát a gyermektelenség is Isten büntetése, mint bűnért való megtorlás. Ezért kér és vár irgalmat. A bocsánatról s az ezzel összefüggő kegyelmi ajándékról, a gyermekről úgy akar bizonyosságot szerezni, hogy megfigyeli a főpapnak (de nem bármely papnak) a homlokdíszét. Erről azt hitték, hogy elfedezi az áldozó bűnösségét. Azért gondolja Joákim is, hogy ha bűnét az Úr el nem engedi, akkor azt valami jelben tudtára adja a homlokdíszén. Így aztán teljesen érthető a megigazulás érzése. (Lk. 18₁₄) A gyermek születése közvetlenül ide van ugyan csatolva, de el is van ettől különítve a hónapok telésének kiemelésével.

¹⁾ Az ἄγγελοι δύο nem jelenthet angyalt, mert akkor szerzőnk az ő rendes ἀγγ. κυρίου-ját használná, s mert a küldöttek, a kik Joákim emberei közül valók, maguk beszélnek az Úr angyalának megjelenéséről.

²⁾ τὸ πέταλον általában csak tábla, de itt azt a homlokdíszét jelenti, a melynek az elrendeléséről II. Mózes 28, 36–38-ban olvasunk: „Csinálj továbbá homlokdíszet tiszta aranyból és vésd rá, mint a pecsétre metszetnek: Szentség a Jehovának! És illeszd azt kékbibor funalra s legyen

mikor a pap az Úr oltárához felment, megfigyelte a homlokdiszét és nem látott magában bűnt. Akkor mondá Joákim:

— Most már tudom, hogy az Úr megkönyörült rajtam és minden bűnömet megbocsátotta.

S megigazultan ment le az Úr templomából és haza tért.

Anna hónapjai pedig teltek s a kilencedikben lebetegedett. S mondá a bábának:

— Mit szültem?

— Leányt, mondá az.

S mondá Anna: Felmagasztosult az én lelkem ezen a napon!

S lefektette azt. Mikor pedig a napjai beteltek, Anna megfürdött, mellet adott a gyermeknek és Máriának nevezte azt el.

6. A gyermek napról-napra erősödött s hat hónapos korában anyja a földre tette le, hogy hátha már állani tudna.

6. A gyermek kiválóságának bizonyága, hogy a mire az anya még csak gondolni sem mert, hat hónapos korában már rendesen lépegetett. A hét lépést az örmény szöveg szerint úgy kell érteni, hogy az anyjától el hármat, vissza is hármat tett, míg a hetediket a fordulás képezi. Az anya azonban nem engedi, hogy a kis leány járjon, mert fogadalma szerint az első utat a templomba kell tennie. Ezért kerít el neki a szobában egy részt, melyben Mária három eszten-dőt tölt. Az elkerítés másik célja a tisztátalantól való meg-őrzés. Mária élete tehát kezdettől fogva apáczaszerű. A belső tisztaságot csak a külső tisztaság biztosítása őrzi meg. A „szepilőtenség“ kiemelésére nagy súlyt fektet a szerző. De ép ilyen fontosnak tartja a papokkal való folytonos érint-kezést és azok áldását és elismerését is. Hogy ez ép a születésnap évfordulóján történik először, abban szerzőnk egy kissé tévedett, mert a zsidók a születésnapot sohasem ülték meg, hanem megülték a gyermek elválasztásának a napját. Igen, de Anna itt még szoptat, tehát ez nem az el-választás ünnepe volt.

fejdíszben, a fejdísznek előrészén legyen az. Legyen pedig az Áron homlokán, hogy Áron vegye magára a vétséget a szentelmények körül, melyeket szentelnek az Izráel fiai minden szent adományaiknál, s legyen az homlokán állandóan, hogy kegyet szerezzen nekik Isten előtt.“ Tehát nem az imád-kozásnál használt *φωλακτιήριον*-ról van szó, hanem a főpap homlokdiszéről. Hogy szerzőnk egyszerűen csak papról beszél, tájékozatlanságát bizonyítja.

S az hét lépést téve visszament az ölébe. Felkapta őt s azt mondotta:

— Él az én Uram Istenem, hogy nem fogsz te ezen a földön járni, míg csak el nem vezetlek az Úrnak templomába.

S hálósobájában egy szent zugot¹⁾ csinált, s nem engedte, hogy abba valami tisztátalan vagy közönséges kerüljön. Azután elhívta a zsidók szeplőtelen leányait s azok szórakoztatták.²⁾ Mikor a gyermek születésének első évfordulója elkövetkezett, Joákim nagy lakomát csapott és meghívta rá a papokat, az irástudókat, a tanácsot és Izráel egész népét. Joákim a papokhoz vitte a gyermeket s azok megáldották őt mondván:

— A mi Atyáink Istene áldja meg ezt a gyermeket és adjon neki örökké híres nevet nemzedékről-nemzedékre!

S az egész nép azt mondta:

— Úgy legyen, úgy legyen, ámen!

Elvitte a főpapokhoz is és azok is megáldották, mondván:

— A mennyek Istene tekintsen erre a gyermekre és áldja meg őt legjobb áldásaival, a melyeknél jobb már nem is lehet³⁾

Az anyja azután bevitte a hálósoba szent zugába s mellet adott neki. És dalt zengett Anna az Úr Istennek, mondván:

— Dalt zengek az én Uram Istenemnek,

hogy reám tekintett, s elleneim gyalázatát elvette én rólam!

Az ő igazsága gyümölcsét adta nekem az Ur:

az egyetlen sokszoros előtte!⁴⁾

Ki adja hirül Ruben fiainak, hogy Anna szoptat!

Halljátok, halljátok Izráel 12 törzse, hogy Anna szoptat:

És elaltatta őt a szent zug ágyán, aztán kiment és

¹⁾ *ἀγλασμα* = szentély; de itt a hálósobának egy, a gyermek részére elkerített kis részét jelenti, melyben a gyermek nem járhatott, nehogy a fogadalmat, hogy templomba menetele előtt nem jár, megszegje.

²⁾ *διεπλάνον αὐτήν*, igen vitás kifejezés.

³⁾ *ἥτις διαδοχὴν οἱκ ἔχει*.

⁴⁾ *μονοουσίον πολυπλάσιον ἐνώπιον αὐτοῦ*. Az igazság gyümölcsére vonatkozik, a mely bárha egyetlen is, mégis az Úr szeretetének és jóságának végtelenségét mutatja.

szolgált nekik, kik is a lakoma végeztével és Izráel Istenének dicséretével távoztak el.

7. A gyermek hónapjai pedig szaporodtak. Mikor két esztendő s lett, azt mondta Joákim:

— Vigyük őt fel az Úrnak templomába, hogy teljesítsük a tett fogadalmat, nehogy ránk bocsásson a Mindenható valamit és a mi áldozatunk ellenszenves legyen.

— Várjuk meg a harmadik évet — mondá Anna, — hogy ne sóvárogjon a gyermek apja, anyja után.

— Hát várjuk meg, — mondá Joákim.

Mikor aztán három éves lett, így szólt Joákim:

— Hívjátok el a zsidóknak szeplőtelen leányait, mind vegyen egy-egy fáklyát és felgyujtva álljanak fel, hogy a gyermek hátra ne forduljon és a szive ki ne vágyakozzék az Úr templomából. És úgy tettek, míg csak az Úr templomába fel nem értek. Ott a főpap fogadta, megcsókolta s megáldotta őt, mondván:

7. A gyermekek ilyen nevelgetése a templom számára, a zsidóknál egyáltalán nem volt szokásban. Mária szüleinek ez az eljárása inkább a spártai szokást juttatja eszünkbe. A 3 esztendő más rokon elbeszélésekben az elválasztás ideje. Hogy fáklyákkal állanak sorfalat Mária barátnői, az azt akarja jelezni, hogy a szent és tiszta templomi bevonulása nemcsak ünnepélyes, hanem fényes, csillogó is. Az első szülöttnek templomba vitele III. Moz. 13₂, II. Makk. 3₁₉. Lk. 2₃₇ szerint kötelező. De hogy ott is nevelték volna fel, az egyenesen ki van zárva. A templom épületében csakis a szolgálatot sorrendben végző papi osztályok tagjai lakhattak, de még azok családjának tagjai sem járhattak be. Hogy pedig maga a főpap fogadta volna Máriát a nagy áldozati oltár mellett, az is lehetetlen. Szerzőnk különben is folyton összezavarja a közönséges papot, és a főpapot. Az oltár 3-ik lépcsője nem a 15 lépcső (Jos. Bell. Jud. 5, 5₃) harmadikát, hanem az Ezékiel 43, 13-18-ben említett hármas emelkedés legfelsőbbjét jelenti. Jellemző, hogy a pap áldása itt már nem óhajtást fejez ki, mint még csak a megelőző fejezetben is, hanem tényt jelent ki. Máriának ezt az ünnepélyes templomi felvonulását gyertyával, fáklyával, s a lépcsőkön való szereplését a pópás egyház igen szerette utánogni. Az istentisztelet alkalmával a zsidóknál szokás volt táncolni: Zsolt. 68₂₆. 149₁₃. Bir. 21₂₄.

— Felmagasztalta az Úr a te nevedet nemzedékről-nemzedékre: az idők végén¹⁾ általad fogja az Úr az ő váltóságát²⁾ Izráelnek kinyilatkoztatni.

És az oltár harmadik lépcsőjére ültette őt. Az Úr Isten pedig bájat öntött ki rá és táncolni kezdett, és megszerette őt Izráel egész háza.³⁾

8. Szülei pedig csodálkozva és a mindenható Istent imádvá

8. Mária egészen ellentéte Jézusnak. Őt 12 éves korában viszik ki a templomból, Jézust meg akkor viszik oda. Máriát a szülők ott hagyják, Jézust meg nyugtalanul keresik s aggodalmasan viszik haza. Mária ott maradásán a szülők örülnek, Jézusén bánkódnak. Mária hivatásáról a szülők mindent tudnak, Jézuséről semmit, s mikor az Isten házát mondja természetes otthonának és munkaterének, csodálkoznak rajta. Szerzőnk egész apáczává tette Máriát, akinek sorsa felett a papság tanácskozik és intézkedik. Ebből az is következtethető, hogy a szülei már nem éltek, mert különben nem kellett volna őt idegen férfira bízni. A kanonikus evangéliumok erről még mit sem tudnak. Ott Mária férjhez menetele a rendes körülmények között történik. Mit tett Mária 3 éves korától 12 éves koráig, azzal szerzőnk ép úgy nem számol be, mint azt sem mondja el, hogy 12 éves korától 16 éves koráig mivel foglalkozott. De hát ez mellékes ama főczél mellett, hogy Máriának, mint Jézus anyjának a kiválasztottságát és szeplőtelenességét bizonyítsa és szemléltesse. E mellett az olyan tévedések, hogy az oltárt a szentek szentébe helyezi, hogy Zakariást főpappá teszi meg, hogy a főpap bármikor bejáratos a szentek szentébe, s nem csak egyetlen egyszer megy be évenként, szerzőnk előtt nem fontosak. Mig így a kortörténeti tények ellen lépten-nyomon vét, addig ama zsidó vallásos szempontot, mely szerint a szentnek a sorsát folytonosan az isteni közvetlen beavatkozás intézi, egyetlen pillanatra se téveszti szem elől. Az egyházi érdek és az

¹⁾ ἔτ' ἔσχατον τῶν ἡμερῶν zsidó képzet, melynek az a hit az alapja, hogy az idő folyamata az Isten 2 részre osztotta. Az αἰὼν οὗτος ez a világ, az Istentől való elszakadottság világa. Az αἰὼν μελλῶν = a jövő világ, az Istennel való együttélés kora, vagyis az igazi istenország. A két korszak választó pontját a Messiás megjelenése képezi. Ez a megjelenés az idők végének, az utolsó napoknak a nagy eseménye.

²⁾ λύτρον = a rabszolgák felszabadításáért járó váltságdíj. E világon az emberiség a sátán hatalma alatt áll, a bűn szolgátságában vergődik. Ki kell onnét váltani. Ez a tiszte a Messiásnak. Az ő megjelenésének köre, működésének tere Izráel.

³⁾ v. ö. I. Sám, 2,²⁶ Lk. 2,⁵².

azért, hogy a gyermek rájuk se nézett,¹⁾ le (haza) mentek. Mária pedig az Úr templomában olyan volt, mint egy szemelgető²⁾ galamb és angyal kezéből kapta eledelét. A mikor pedig 12 éves lett, a papok tanácsot tartottak, mondván:

— Ime Mária 12 esztendőös lett az Úr templomában, mit tegyünk hát vele, hogy az Úr szentélyét be ne szennyezze. Te az Úr oltáránál állasz — mondták a főpapnak, — menj be és imádkozzál miatta, s a mit az Úr ki fog nyilatkoztatni, azt cselekedjük.

És a főpap felöltvén a 12 csengettyűst,³⁾ bement a szentek szentébe és imádkozott miatta. S ime az Úrnak angyala odaállott azt mondván neki:

— Zakariás,⁴⁾ Zakariás, menj ki és gyűjtsd egybe a nép özvegyembereit; mindenikük hozzon egy-egy botot, s a kinek az Úr jelet mutat, annak a felesége legyen.

Kimentek hát a hirnökök Judea egész tartományába s megzendült az Úrnak harsonája⁵⁾ és mind összefutottak.

9. József pedig eldobva a szekerczójét, kiment azok talál-

azon korbéli viták főpontja erősen kiérzik abból, hogy szerzőnk szerint csak az özvegy emberek között kerestek nem is férjet, hanem csak gyámolót Máriának. A kanonikus evangéliumok még mit sem tudnak József özvegyeségéről, de sőt úgy mondják, hogy Máriának Józseffel való házassága idején Jézus volt az ő elsőszülötte. (Mt. 1,²⁵ Lk. 2,⁷.)

9. Hogy csakis az özvegyeket szánták Máriának, az azért történt, mert neki, mint az Úrnak szentelt áldozatnak nem volt szabad házasságra lépnie. Ezért van szó csak oltalomba vételről. A bottal való döntés és az azon mutatózó jel egészen új adat. Nevezetes, hogy míg Józsefről

¹⁾ Tischendorfnál εις τὰ δπίσω áll, de a legtöbb Cod. az ἐν' αὐτούς-t igazolja.

²⁾ νεμομένη: táplálkozó, de így is: szemelgető, mert szerző azt akarja itt mondani, hogy táplálkozása igazán a semmi határán mozgott.

³⁾ δωδεκακάλωμα, teljesen szokatlan összetétel. Azt a ruhát kell érteni. a melyről II. Móz. 28-ban olvasunk. A főpap díszruháján az aranycsengők számát az Ó. T. nem határozza meg. A rabbinusok 72-nek mondják, Alex. Kelemen 360-nak, Justinus Martyr 12-nek.

⁴⁾ Zakariás a Keresztelő atyja, kiről Lukács is szól. Nem főpap volt, hanem a 24 papi osztály nyolcadikának, az Abia nemzetségnek tagja. A későbbi hagyomány főpappá tette meg. Különben az az oltár, a mely mellett Zakariás szolgált, nem a szentek szentében, hanem csak a szentben állott.

⁵⁾ III. Móz. 25, 9, s párh.

kozójára,¹⁾ a kik összeverődve a főpaphoz mentek, vive a botokat. Az pedig, miután mindenkitől elszedte a botokat, bement a templomba és imádkozott. Az imádság végeztével a botokat fogva kiment s kiosztotta köztük. És semmiféle jel sem mutatkozott rajtuk. Az utolsó botot pedig József kapta. S ime galamb jött ki a botból és József fejére szállt. S mondá a főpap Józsefnek:

— Te vagy arra választva, hogy az Úrnak szűzét oltalmadba vegyed.

— Fiaim vannak — veté ellen József — és öreg ember vagyok, ez pedig fiatal; — nehogy nevetségessé legyek Izráel fiai előtt.

Mondá a főpap Józsefnek:

eddig egyetlen szó sem volt, most egyszerre úgy beszél róla a szerző, mint a kit mindenki igen jól ismer. Ez azt bizonyítja, hogy szerzőnk a kanonikus evangéliumok ismeretét felteszi. Különböznél még ezt sem szükséges feltételeznünk, mert akkor Jézus származásának kérdésével volt telve az egész világ. Józsefet egészen Hieronymusig általánosan özvegynek hitték s így az evangéliumokban említett többi gyermekét mind egy előbbi házasságából valóknak mondták. Igen de akkor merőben érthetetlen, miért nevezik meg a kanonikus evangéliumok Jézus testvéreit, miért beszélnek még nővéreiről is, (Mt. 12,⁴⁶⁻⁵⁰. 13,⁵⁵. Mk. 3,³¹⁻³⁵. 6,³. Lk. 8,¹⁹⁻²¹. Ján. 2,¹². 7,³⁻⁵⁻¹⁶. 20,¹⁷. Ap. Csel. 1,¹⁴. I. Kor. 9,⁵. Gal. 1,¹⁹.) és miért mondják Jézust nem egyetlennek, hanem elsőszülöttnak? Máriának többi gyermekét, sőt még rendes házas viszonyát is csak az örök szűzesség érdekében vitatták el. Itt Mária még csak 12 esztendő, „oltalmazója“ József pedig „öreg ember“. Epifanius szerint 80 éves és még 12 évig élt; a Hist. Jos. szerint pedig most 90 éves, a ki még 21 évig élt s így 111 éves korában halt meg. Minket ezek a találgatások csak mint jelenségek érdekelnek. Jelenségei annak a törekvésnek; hogy Mária szeplőtelenességét és Jézus természet feletti születését minden lehető módon biztosítsák. Ezért megy el József Máriának hazavitele után azonnal az építkezései folytatására, a hol szerzőnk előadása szerint teljes négy esztendeig marad. Persze ezt valami nagy őrizésnek aligha lehet mondani, azért is bizza József Máriát a legjobb őrizőre, Istenre.

¹⁾ εις συνάντησιν αὐτῶν.

— Féljed a te Uradat Istenedet és ne feledd, mikép cselekedett az Isten Dáthánnal, Abirámmal és Koréval; mikép nyílt meg a föld és nyelte el őket az ő hitetlenségük miatt. Most hát József, félj, nehogy ezek a te házaddal is megessenek.

József megijedt és oltalmába vette azt. S azt mondta Máriának:

— Ime elvettelek téged az Úrnak templomából s most magadra hagylak az én házamban és elmegyek megépíteni az épületemet s azután megtérek hozzád. Az Úr megőriz tégedet!

10. A papok pedig tanácsot tartottak, s azt mondták: Csináltassunk függönyt az Úr templomára.

S a pap azt mondotta:

— Hivjatok nekem ide szeplőtelen szűzeket a Dávid törzséből.

A szolgálak el-kimentek és hét szűzet találtak. A papnak

10. E fejezet itt nincs a helyén. Leányokat keresnek a templom függönyének elkészítésére. Itt Máriának, a ki egy férfival élt házasságban, már nem lehetett helye. De az előzők szerint meg, ha Máriának még a lánykorában történt ez a kárpít-szövés, akkor a szolgálknak nem volt szükség érte menniök, mert hiszen szerzőnk szerint a templomban lakott. E fejezet tehát — melynek különben sincs semmiféle jelentősége az elbeszélésre, — teljesen kirí az összefüggésből. De egyuttal ép ezért választó is az elbeszélés két első része között, mert ezentúl már nem a címben jelzett tárgyról, Mária születéséről, hanem a Jézus származásáról beszél a szerző. — Két helyen volt függöny a jerusálemi templomban: a szentély és a szentek-szente előtt. Az utóbbi dupla volt s a Talmud szerint évenként mindegyik felét újjal cserélték ki. A nők segédkezése II. Mózes 35, 25-26 mondásán alapul. Szerzőnk téved, a mikor Máriát Dávid háza sarjának mondja, mert Luk. 1,36 szerint Áron ivadéka. Ezt különben a 12. fejezetben szerzőnk is így mondja (v. ö. 17. fejezettel). S minthogy a függöny készítése a papi osztályok kiváltsága volt, ez a származás inkább is adhatott jogot Máriának a részvételre, mint a Dávid házából való származás. Különböztetés Mária egészen fölösleges, mert a hét szűzhez már nélküle is volt hét leány. Annál feltűnőbb hát, hogy neki, mint nyolcadiknak két szint „sorsolnak“ ki.

azonban eszébe jutott Mária leányzó¹⁾, hogy Dávid törzsebeli) és szeplőtelen volt az Isten előtt és elmentek s elővezették őt a szolgák. Aztán bevezették őket az Úr templomába. S mondá a pap:

— Sorsoljátok ki nekem, ki szőjje az aranyat, az aszbesztet,³⁾ a gyapotot,⁴⁾ a selymet, a jácintot,⁵⁾ a karmazsint⁶⁾ és a valódi bibort.

Máriára esett a valódi bibor és a karmazsin, mit magához véve hazament. Zakariás pedig ez időben némult meg⁷⁾ és helyébe Sámuel lépett addig, a mig Zakariás ismét nem beszélt.⁸⁾ Mária pedig szőni kezdte a karmazsint.

* * *

Jakab elbeszélésének ez első részletét mutatványul közöltem ama „*Felhivás*“ érdekében, mely e füzetnek a végén olvasható. Ez a részlet is eléggé tájékoztat az elbeszélés jelleméről és értékéről s eléggé érthetővé teszi, hogy ezt a munkát az első keresztyén egyházakban a mai kanonikus evangéliumokkal együtt olvasták. Viszont azonban az elbeszélés legendás színezete megmagyarázza azt is, miért rekesztették ki a Szentiratok közül s miért sorolták az apokryfák közé.

¹⁾ ἡ παῖς Μ.

²⁾ A kanonikus evangéliumok nem Máriát, hanem Józsefet származtatják Dávid házából s így Jézus nem vér, hanem csak jog szerint sarja Dávidnak.

³⁾ τὸ ἀμύαντον. ⁴⁾ τὴν βύσσον

⁵⁾ τὸ βακινθινόν, a biborcsiga violaszínű nedvéből nyert kékes vörös szín.

⁶⁾ κόκκος, κόκκινος skarlát piros, karmazsin. ⁷⁾ v. ö. Lk. 1, 20.

⁸⁾ Sámuel ép úgy nem volt főpap, mind Zakariás. Különbözik Zakariást nem kellett helyettesíteni, mert az ő osztályában nem csak ő volt pap.

Raffay Sándor.